

ОЛЕКСАНДР КРЕЧЕТОВ

(Полтава)

ІДЕЇ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ (XII-XIX СТ.)

Розкрито джерела ідеї формування здорового способу життя в наукових ученнях давньосхідної та античної цивілізацій. Охарактеризовано розвиток теоретичних засад досліджуваної проблеми в творчій спадщині Ф. Бекона, К. Гельвеція, Д. Дідро, Я. Коменського, Дж. Локка, К. Маркса, Т. Мора, Й. Песталоцці, Е. Роттердамського, Ж. Руссо, Ш. Фур'є, А. Шопенгауера та ін.

Ключові слова: *ідея, формування, здоровий спосіб життя, особистість, виховний ідеал.*

В умовах європейської консолідації зростає вагомість збереження національної самобутності й водночас взаємокорисного збагачення та обміну з іншими світовими культурами. Водночас оптимальне поєднання сучасних досягнень і кращих традицій світової і вітчизняної педагогічної науки дозволяє забезпечити єдність і наступність історико-педагогічного процесу, сприяє зростанню виховного потенціалу суспільства. Тож наше звернення до джерел здорового способу життя в творчій спадщині видатних зарубіжних мислителів XII-XIX ст. умотивоване потребами сьогодення.

Ідея формування здорового способу життя як актуальна педагогічна проблема досліджувалася в різних аспектах: вивчення соціально-педагогічних і психологічних чинників, що визначають стан здоров'я учнів (М. Безруких, І. Бех, Т. Бойченко, О. Вакуленко, О. Іонова, О. Савченко, О. Яременко та ін.); обґрунтування методолого-теоретичних і організаційно-методичних засад формування здорового способу життя в навчально-виховному процесі (В. Бобрицька, В. Білик, Г. Будаг'янець, Ю. Волинець, О. Дубогай, В. Погребняк, В. Стрельников та ін.); здійснення історико-педагогічної характеристики досліджуваного питання (О. Даниско, Т. Єрмакова, В. Золочевський, Н. Кулинка, В. Погребняк, А. Суник, А. Чаговець, Л. Штефан та ін.).

Узагальнення наукових праць указаних авторів переконує, що з'ясування витоків ідеї формування здорового способу життя особистості має паліативний контекст і потребує подальших наукових пошуків, отже мета нашої статті – визначити джерела ідеї здорового способу життя особистості в історії зарубіжної філософської і науково-педагогічної думки XII-XIX ст.

Дослідженням встановлено, що перші спроби наукового осмислення феномену здоров'я й визначення провідних шляхів його збереження та зміцнення здійснювалися на тлі становлення науки країн Стародавнього Сходу. Зокрема, вже до початку нашої ери у Вавилоні, Індії, Єгипті, Китаї, Персії, Тибеті розроблялися теоретичні концепції, що ґрунтувалися на вченні про дуалістичну сутність людської природи (єдність тілесного й духовного, земного й божественного начал). Згідно з таким розумінням хвороба організму людини визначалася вченими як порушення гармонії між цими якостями.

У низці давньосхідних наукових джерел, що збереглися до наших днів («Аюр-Веда-Гараки», «Упанішади», «Авеста», «Книга спасіння», «Книга знань», «Чжуд-

Ши», «Трактат про хвороби» тощо) знаходимо основи анатомічних, гігієнічних і фізіологічних знань, поняття про способи діагностування й лікування хвороб, комплексної організації фізичного (цілеспрямована рухова активність, масаж, загартування) й психічного (дихальні вправи, акупунктура й медитація) оздоровлення. Тож особиста гігієна й профілактика хвороб, здорове тіло й розвинений інтелект, моральна поведінка й суспільно корисна діяльність традиційно вважалися визначальними шляхами збереження і зміцнення здоров'я людини. З часом це вплинуло на формування думки, що вибір особистістю своїх цільових орієнтирів й зумовлює духовне й фізичне здоров'я.

Означена теза отримала подальший розвиток й наукове узагальнення в творчості східного філософа, лікаря і педагога Алі Ібн Сіні (Авіценни) (980 – 1037 рр.). Учений визначив виховний ідеал – освічена й корисна для суспільства особистість. Необхідними умовами формування такої особистості мислитель визначав розумове, моральне, фізичне й естетичне виховання. Він підкреслював значення фізичних вправ для тілесного й духовного оздоровлення.

Аналіз праць стародавніх учених засвідчив, що найважливішим їхнім надбанням стало обґрунтування таких положень: 1) стан здоров'я і нездоров'я людини виражається не лише на фізичному, але й на духовному рівнях; 2) здоров'я особистості значною мірою визначається її способом життя; 3) важливим чинником формування здорового способу життя є освіта й виховання.

Указані концептуальні ідеї відобразилися в античній культурі. У руслі наукових учень Стародавньої Греції та Риму було визначено поняття здоров'я в єдності його основних складників, які стали традиційними для сучасної західноєвропейської цивілізації. У зв'язку з цим доцільно акцентувати погляди Алкемона – давньогрецького філософа, котрий визначав стан здоров'я як «гармонію протилежно спрямованих сил» [13, с. 939].

Однорідними Алкемона щодо важливості гармонійного удосконалення тілесного й духовного людських начал були Аристотель, Гіппократ, Піфагор, Платон, Сократ, Фалес Мілетський, Цицерон, Ювенал та ін. Важливо також підкреслити, що в творчості цих учених категорія «здоров'я» тісно пов'язувалася із такими поняттями, як «щастя», «краса», «самоволодіння», «поміркованість», «доброчинність». Зокрема, ідеал людини Піфагор (370 – 300 рр. до н.е.) визначав таким чином: «... фізична витривалість, відраза до чуттєвих насолод, простота в одязі, поміркованість у їжі, а також прагнення до одухотворення життя й до гармонійного розвитку фізичних і духовних сил» [9, с. 61]. Водночас, на переконання античних філософів, досягнення такої гармонії можливе лише за умови цілеспрямованого виховання й самовиховання. Приміром, Фалес Мілетський (624 – 548 рр. до н. е.) вважав людину щасливою, якщо вона фізично здорова, духовно багата й піддатлива до виховання. На думку його учня – видатного мислителя Аристотеля (384 – 322 рр. до н. е.), «починати виховання необхідно з піклування про тіло, щоб виховання тіла сприяло вихованню духу» [5, с. 53]. У свою чергу, онук Аристотеля, давньогрецький лікар Герофіл (335 – 280 рр. до н. е.) визначив здоров'я як найвищу людську цінність.

Отже, у творчому доробку античних філософів здоров'я розглядалося як вияв і міра благополуччя конкретної особистості й держави в цілому, як результат гармонійного й всебічного виховання, а також постійного самовдосконалення. Найвищою мірою це положення реалізувалося в соціально-етичному понятті «калокатія» (від καλός – прекрасний та κατὰ φύσιν – морально досконалий), що відображає гармонію фізичних і духовних характеристик людини, узгодженість її фізичного й морального розвитку зі способом життя. Вивчення античних виховних систем Афін і Спарти засвідчує, що в них розумовий, моральний та естетичний розвиток молодого покоління розглядався у тісному взаємозв'язку з фізичним

удосконаленням майбутнього громадянина. Так, в Афінах дітей навчали читанню, письму, рахунку, музиці, граматиці, риториці та гімнастиці. При цьому ідеалом виховання особистості виступали атлети, які наочно демонстрували тілесну красу та високі морально-вольові якості й були уособленням здорової людини. Таке бачення зумовило виникнення в еллінів унікального соціально-педагогічного феномену – національних суспільних ігор і, з-поміж них, Олімпійських (776 – 394 рр. до н. е.) – свята краси і сили, яке було втіленням прагнень греків до гармонійного розвитку фізичних і духовних якостей особистості.

На противагу гуманістичній афінській виховній традиції ідеалом спартанського виховання виступав мужній, фізично вправний, невтомний воїн. Відповідно найповніше тут проявились цільові орієнтири військово-спортивного виховання (загартування, фізичні та військові вправи, спрямовані на розвиток сили, витривалості, вправності та дисциплінованості), а система зміцнення та збереження здоров'я полягала в розиткові у дитини від моменту народження опірності організму до несприятливих зовнішніх упливів, вольових якостей та практичних навичок виживання в найскладніших умовах [10].

Проведене дослідження надало підстави погодитися із думкою О. Васильєвої і Ф. Філатова що вчені та педагоги означеного періоду залишили нам «не лише найповнішу концептуальну схему та еталон здоров'я, а й базові та конкретні технології оздоровлення» [1, с. 31]. Крім цього, ми переконалися в тому, що антична культура визначила базове трактування сутності здоров'я та здорового способу життя, яка отримала подальшу розробку й стала передумовою становлення ідеї формування здорового способу життя на наступних етапах розвитку людської цивілізації.

Аналіз джерел свідчить, що європейська педагогічна думка Середньовіччя обстоювала непорушність християнської традиції, згідно з якою нівелювалось усе особистісне, індивідуальне, оскільки людина повністю підпорядковувалася абсолютній, божественній волі. Предметом виховання став духовно-моральний світ людини як шлях єднання з Богом. Тож від народження дітей виховували в дусі аскетизму, покірливості, піклування про безсмертя душі та визнання тлінності тіла. Згідно з цим здоров'я особистості розглядалося в контексті організації праведного життя й очищення, а звільнення від гріха досягалось постами та молитвами. Однак, необхідно зазначити, що в працях філософів-богословів (А. Августин, Августин Блажений, С. Боецій, Я. Пассаванті та ін.) містились не лише морально-етичні настанови, а й поради щодо організації здоров'язберігального середовища в родині, громаді, суспільстві. Але разом із цим не можна не погодитися з думкою про те, що «у середньовічній школі ніхто по справжньому не дбав про здоров'я і духовний розвиток дитини» [3, с. 120].

Поряд із церковними виховними канонами, що домінували в цей час, слід відзначити розвиток світських форм, серед яких історико-педагогічну цінність становить інститут лицарства, що виник як оплот християнської віри, однак широко використовував античний ідеал всебічного (морального, естетичного, розумового і особливо фізичного) виховання. Так, згідно з кодексом лицарської гідності, військові феодалі повинні були не лише досконало володіти списом, мечем, вміти плавати, їздити верхи, влучно стріляти, долати перешкоди, переносити тривалі й виснажливі військові походи, але й гарно танцювати, грати в шахи, володіти правилами поведінки в товаристві. Отже, узагальнюючи творчі надбання Середньовіччя, зазначимо, що, незважаючи на суперечливість, а інколи й догматичність ідей, у цей період відбулося наукове обґрунтування залежності здоров'я людини (духовного та тілесного) від способу організації її життєдіяльності.

У добу Відродження вчення про виховання здорової особистості розглядалося на якісно новому рівні. Людина відтепер вважалася не просто істотою й сином Божим, а створінням, яке також може сягнути божественних висот. Отже, педагогічна думка знов звернулася до античних ідей гармонійного розвитку особистості в її антропоцентричному вимірі. Характеризуючи зміни, що відбулися у змісті виховного ідеалу, О. Джуринський підкреслював важливість формування в особистості здатності до «самостійних і корисні суспільству дії» [5, с. 113].

Дослідженням установлено, що просвітники, вчені, громадські діячі цієї епохи (Л. Альберті, Л. Бруні, Л. Валла, П. Верджеріо, Б. Гуаніні, У. фон Гуттен, Т. Кампанелла, Дж. Коллег, Дж. Меркуріале, Ф. Рабле, Е. Роттердамський, В. де Фельтре) акцентували увагу суспільства на необхідності виховання духовно та фізично здорової особистості. Так, Е. Роттердамський (1467 – 1536 рр.) зауважував, що новий тип громадянина, високодуховного та освіченого, повинен відзначатися «благополучним здоров'ям» [12, с. 273]. Для цього, на думку мислителя, доцільно виховувати в дітей певний спосіб життя, де немає місця «ненажерності та пияцтву, постійним безсонним ночам, бійкам і ранам, нарешті, злоякісній користі...» [там само, с. 273]. Т. Мор (1478 – 1535 рр.) у своїх працях переконував, «що здоров'я – це найбільше задоволення, а також основа всього, що можуть дати спокійні й бажані умови життя» [8, с. 294].

Філософська думка пізнього Ренесансу й Реформації (Г. де Верона, П. Верджеріо, Ф. Рабле, Т. Кампанелла, В. Матеус, Дж. Меркуліале, Т. Мор, В. де Фельтре та ін.) актуалізувала питання фізичного виховання молодого покоління. У різних містах Європи створювалися нові типи навчальних закладів, де класичний зміст освіти (література, мови, граматики, географія, риторика, основи математики) поєднувався з обов'язковим фізичним (рухливі ігри на свіжому повітрі, загартування, гімнастичні вправи, плавання, фехтування) і трудовим вихованням, насамперед, з метою піклування про здоров'я вихованців. Усе це дозволяє нам розглядати процес формування морально-етичних, фізичних якостей та соціально значущих властивостей індивіда в контексті гармонійного і всебічного розвитку душі й тіла, організації розумного способу життя дитини відповідно з її віковими та індивідуальними особливостями як педагогічні джерела ідеї формування здорового способу життя особистості в означений період.

Новий вектор розвитку досліджуване питання набуло під впливом наукового вчення Нового часу (Ф. Бекон, Р. Декарт, Я. Коменський та ін.) Так, Я. Коменський (1595 – 1670 рр.) у своїх працях спирався на ідеал особистості, яка сприймає навколишній світ у його цілісності й водночас сама виступає його невід'ємною частиною, «найвищим, найдосконалішим і найчудовішим створінням» [6, с. 101]. Усвідомлення неповторності кожної особистості, і разом із тим виявлення типовості її фізіологічного та вікового розвитку дозволило вченому визначити навчально-виховну мету – досягнення людиною внутрішньої та зовнішньої гармонії. Виходячи з такого переконання, він розглядав школу як «суспільну оздоровницю, де навчають життю й збереженню здоров'я» [там само, с. 158]. При цьому Я. Коменський наголошував, що важливо організовувати спосіб життя дитини таким чином, щоб виховувати в неї поміркованість в їжі, охайність у догляді за одягом та тілом, повагу до старших, дисциплінованість, справедливість, милосердя, працелюбність, терпіння та ввічливість, формувати вміння володіти емоціями й почуттями.

Таким чином, важливим теоретичним надбанням педагогічної думки цієї доби вважаємо створення концепції гуманістичного виховання особистості на основі принципів природовідповідності, самостійності та індивідуальності, що сприяло розвитку феномену формування здорового способу життя особистості як складного процесу вдосконалення духовної і фізичної природи людини. В освітній прак-

тиці це реалізовувалося, по-перше, шляхом організації занять фізичними вправами, верховою їздою, фехтуванням; по-друге, упровадженням гігієнічних вимог до шкільних приміщень; по-третє, узгодженням режимів праці та відпочинку учнів.

Епоха просвітництва збагатила вказані науково-педагогічні здобутки результатами досліджень К. Гельвеція, Д. Дідро, Дж. Локка, Ж.Ж. Руссо, Й. Песталоцці та ін. Так, приміром, Дж. Локк (1632 – 1704 рр.) сформулював освітню мету за допомогою вислову, який із часом став гаслом багатьох поколінь: «У здоровому тілі – здоровий дух» [7, с. 182]. Педагог, як і його попередники, проводив ідею гармонійного виховання духовної та тілесної природи людини: «Той, чий дух – нерозумний керманіч, ніколи не знайде правильного шляху, а той, в кого тіло нездорове і слабке, ніколи не буде здатним просуватися вперед цим шляхом» [там само, с. 182]. До важливих засобів формування здорового способу життя дітей та молоді він відносив: загартування організму, дотримання гігієнічних вимог стосовно одягу, харчування, догляду за тілом; раціональну організацію режиму дня, чергування фізичних вправ і розумових занять; постійне і цілеспрямоване вдосконалення фізичних якостей, привчання дитини до праці. Пізніше, К. Гельвецій (1715-1771 рр.) продовжив розробку ідеї важливості збереження здоров'я особистості як соціальної цінності. Основним шляхом реалізації цього положення в освітній практиці він вважав організацію педагогічно доцільної системи фізичного виховання. Зокрема, його головним завданням педагог визначав формування особистості «більш сильної, більш міцної, здорової, а, отже, щасливої, корисної своїй вітчизні, тобто більш придатної до різних функцій, до виконання яких спонукає її національний інтерес» [2, с. 258].

Проблема виховання здорової особистості мала особливе місце в педагогічній спадщині Ж. Руссо, Д. Дідро, Й. Песталоцці. Учені намагалися визначити сутність феномену здоров'я в єдності таких складників: оптимальний віковий фізичний та інтелектуальний розвиток; сформованість емоційно-вольової сфери дитини; її здатність протидіяти негативним проявам довкілля, творча та професійна активність. Таке поєднання вони розглядали як чинник гармонізації людини зі світом, природою, соціальним середовищем. При цьому обов'язковим засобом формування та зміцнення здоров'я педагоги визнавали фізичне вдосконалення особистості. Ці прогресивні ідеї склали наукову базу для подальшого становлення теорії та практики формування здорового способу життя особистості.

Генеza європейської філософської і науково-педагогічної думки XVIII – початку XIX ст. зумовила обґрунтування нових підходів до вивчення досліджуваної проблеми. Основою творчих пошуків учених цього періоду (Т. Дезамі, Г. Гегель, І. Кант, Г. Спенсер, Ш. Фур'є, А. Шопенгауер та ін.) стало розуміння фізичного, соціального та духовного здоров'я як запоруки безпеки існування людської цивілізації й розвитку суспільства на демократичних засадах (визнання індивідуальності й неповторності буття людини, потреби її самовизначення й самореалізації; забезпечення свободи та громадянських прав тощо). Поряд із цим спостерігалось підвищення інтересу вчених до вивчення анатомічних і фізіологічних особливостей функціонування людського організму. Так, Ш. Фур'є (1772 – 1837 рр.) в тріаді інтелектуального, морального та фізичного вдосконалення особистості пріоритетного значення надавав фізичному, що повинно передувати розумовому і бути підґрунтям для трудового й естетичного виховання. Споріднені думки висловлював Т. Дезамі (1803 – 1850 рр.), який розглядав фізичне виховання як головну умову соціальної самоактуалізації індивіда, найвагомішу складову прояву досконалості людини «відносно сили, довголіття, інтелекту» [4, с. 279]. У свою чергу, А. Шопенгауер (1788 – 1860 рр.) підкреслював, що передумова здоров'я людини «полягає в шляхетній вдачі, здібній голові, щасливому праві, гарному настрої і досконалості»

му фізичному тілі» [11, с. 198]. Положення щодо виняткової важливості знань про біологічну природу людини проводив Г. Спенсер (1820 – 1903 рр.). Саме тому, на переконання вченого, піклування про тіло, про його здоров'я має стати найпершим обов'язком кожного, а «найголовнішою частиною раціонального виховання» філософ визначав вивчення основ фізіології [3, с. 384].

Концентрація наукових інтересів на тілесній природі людини стала поштовхом для розвитку в світовій педагогіці теоретичних (мета, завдання, принципи, зміст) і практичних засад (методи і форми) оздоровлення молодого покоління. Передовсім доцільно відзначити дослідження та відповідне врахування анатомо-фізіологічних та вікових особливостей організму в навчально-виховному процесі, використання природних чинників з метою загартування та лікування молодого покоління; створення гімнастичних систем (німецької, шведської, сокольської) з чітким виокремленням освітніх, корекційних та лікувальних вправ із подальшим науковим обґрунтуванням їх педагогічного та оздоровчого спрямування.

Становлення індустріального суспільства в Європі значною мірою вплинуло на трансформацію сутності досліджуваної проблеми. У своїй праці «Німецька ідеологія» (1846 р.) К. Маркс і Ф. Енгельс подали авторське трактування терміну «спосіб життя» як системи життєдіяльності соціального суб'єкта (індивіда і/або суспільства взагалі) в конкретних соціально-історичних умовах, що визначаються формами виробництва. Таким чином, ученими було сформульоване діалектичне розуміння принципів і критеріїв формування способу життя як взаємодії біологічної природи людини та матеріальних умов і потреб її існування в межах конкретної соціально-економічної формації. Означене тлумачення стало визначальним у розумінні біосоціальної природи людини й визначило напрями подальшої розробки теоретико-методологічних основ формування здорового способу життя особистості як конкретно наукової проблеми, що остаточно кристалізувалася значно пізніше – в 70-80-х роках ХХ століття. На новітньому етапі розвитку зарубіжна науково-педагогічна думка вивчає досліджуване питання в руслі формування тенденції «*health promotion*» (англ. – просування здоров'я), що передбачає реалізацію в Євросоюзі низки нормативно-організаційних заходів із метою покращення добробуту населення, запобігання захворювань і погіршення здоров'я людини в умовах техногенної небезпеки й погіршення екології на тлі глобалізації виробництва.

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що надзвичайно актуальна в наш час ідея формування здорового способу життя особистості сягає своїм корінням у глибину віків. Її джерела вбачаємо в творчості давньосхідних та античних мислителів, у фундаментальних працях зарубіжних учених – Ф. Бекона, К. Гельвеція, Т. Дезамі, Р. Декарта, Д. Дідро, Я. Коменського, Дж. Локка, К. Маркса, Т. Мора, Й. Песталоцці, Е. Роттердамського, Ж. Руссо, Г. Спенсера, Ш. Фур'є, А. Шопенгауера та ін. Учені переконували, що зміцнення здоров'я необхідно починати з моменту народження людини, активно формувати в період інтенсивного розвитку організму та підтримувати упродовж всього життя як особистісну цінність, як стратегічний ресурс соціально-економічного розвитку держави, як визначальний чинник примноження гуманістичних і демократичних цінностей людства.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів теорії і практики формування здорового способу життя особистості як історико-педагогічного феномена. Серед перспективної тематики подальшого наукового вивчення проблеми визначаємо: 1) дослідження методолого-теоретичних засад становлення ідеї формування здорового способу життя особистості впродовж ХІХ ст.; 2) обґрунтування організаційно-методичних основ реалізації досліджуваної ідеї в досвіді діяльності вітчизняних навчально-виховних закладів другої половини ХІХ – початку ХХ ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Васильева О. С. Психология здоровья человека: эталоны, представления, установки : учеб. пособие [для студ. высш. учеб. заведений] / О. С. Васильева, Ф. Р. Филатов. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 352 с.
2. Гельвеций Клод Адриан. О человеке, его умственных способностях и его воспитании / Клод Адриан Гельвеций // Хрестоматия по истории зарубежной педагогики [Сост.и авт.вводных статей чл.-корр. Академии пед.наук СССР, проф. А.И. Пискунов] / А. И. Пискунов. – М. : Просвещение, 1971. – С. 254-265.
3. Год Б. В. Виховання в епоху європейського відродження (середина XIV – початок XVII століття) / Б. В. Год. – Полтава : АСМІ, 2004. – 464 с.
4. Дезами Т. Кодекс общности / Теодор Дезами ; [пер. с фр.: Э. А. Желубовской, Ф. Б. Шуваевой] ; АН СССР. – М. : Изд-во АН СССР, 1956. – 544 с.
5. Джурицкий А. Н. История педагогики : учеб. пособие [для студ. вузов, обуч. по пед. спец.] / А. Н. Джурицкий. – М. : Гуман. изд. центр «ВЛАДОС», 1999. – 430 с.
6. Коменский Я. А. Великая дидактика / Ян Амос Коменский // Хрестоматия по истории зарубежной педагогики / сост. и авт. вводных статей чл.-корр. академии пед. наук СССР, проф. А. И. Пискунов. / А. И. Пискунов. – М. : Просвещение, 1971. – С. 91-180.
7. Локк Дж. Мысли о воспитании / Дж. Локк // Хрестоматия по истории зарубежной педагогики / сост. и авт. вводных статей чл.-корр. академии пед. наук СССР, проф. А. И. Пискунов / А. И. Пискунов. – М. : Просвещение, 1971. – С. 182-212.
8. Мор Т. Утопия [пер. с латин. Ю. М. Каган ; вступ. статья И. Н. Осиповского] / Т. Мор. – М. : Наука, 1974. – С. 294.
9. Надточаев А. С. Философия и наука в эпоху античности / А. С. Надточаев. – М. : Изд-во МГУ, 1990. – 286 с.
10. Погребняк В. А. Фізичне виховання в історико-педагогічному розвитку. Формування здорового способу життя / В. А. Погребняк // Педагогіка. Інтегрований курс теорії та історії : навч.-метод. посіб. : у 2 ч. / За ред. А. М. Бойко. — Ч. 2. — К. : ВІПОЛ; Полтава: АСМІ, 2004. — С. 275-296.
11. Шопенгауэр А. Афоризмы житейской мудрости / А. Шопенгауэр; [Сост. И. С. Нарский]. – Избр. произв. – М. : Просвещение, 1992. – 198 с.
12. Эразм Роттердамский. О воспитании детей / Пер. Н. В. Ревякиной // Образ человека в зеркале гуманизма: мыслители эпохи Возрождения о формировании личности (XIV–XVII вв.) / Сост., вступ. статья и коммент. Н. В. Ревякиной, О. Ф. Кудрявцева. – М. : Изд-во УРАО, 1999. – С. 246-296.
13. Ясперс К. Общая психопатология / пер. с нем. Л. О. Акопяна; под ред. докт. мед. наук В. Ф. Войцеха и канд. филос. наук О. Ю. Бойцовой. – М. : Практика, 1997. – 1056 с.

АЛЕКСАНДР КРЕЧЕТОВ

ИДЕИ ФОРМИРОВАНИЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБА ЖИЗНИ В ИСТОРИИ ЗАРУБЕЖНОЙ ФИЛОСОФСКОЙ И НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ МЫСЛИ (XII–XIX ВВ.)

Раскрыты истоки формирования здорового способа жизни личности в научных учениях древневосточной и античной цивилизаций. Охарактеризовано развитие теоретических основ исследуемой проблемы в творческом наследии Ф. Бекона, К. Гельвеция, Д. Дидро, Я. Коменского, Дж. Локка, К. Маркса, Т. Мора, Й. Песталоцци, Е. Роттердамского, Ж. Руссо, Ш. Фурье, А. Шопенгауэра и др.

Ключевые слова: идея, формирование, здоровый способ жизни, личность, воспитательный идеал.

OLEXANDER KRECHETOV

IDEAS OF FORMING HEALTHY LIFESTYLE IN THE HISTORY OF FOREIGN PHILOSOPHICAL AND SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL THOUGHT (XII–XIX CENTURY)

The sources of the idea of forming healthy lifestyle in the scientific doctrines of oriental and antique civilizations are disclosed. The development of theoretical principles of the investigated problem in the artistic heritage of F. Bacon, C. Helvetius, T. Dezamy, R. Descartes, D. Diderot,

J. Comenius, J. Locke, K. Marx, T. More, J. Pestalozzi, E. Roterodamus, J. Rousseau, H. Spencer, C. Fourier, A. Schopenhauer and others is characterized.

Implemented analysis of the historical and pedagogical literature (O. Danysco, T. Yermakova, V. Zolochovsky, N. Kulinko, V. Pogrebnyak, A. Sunik, A. Chagovets, L. Stephan and others) showed, that origins of scientific understanding of problems with health, ideas about ways and means of its saving and strengthening were originated in the depths of philosophical and medical thoughts of ancient East countries. To the main properties of the Eastern philosophical thought attribute such statements: conditions of "health" and "ailment" may be expressed on physical and mental stages; personality's health is determined by right lifestyle; education and training act as important factor of organization such lifestyle.

It was found, that designated philosophical tradition continued in the doctrines of thinkers of ancient Greece and Rome. The understanding of category of health by ancient philosophers was closely connected with such notions as natural beauty, charity, self-control, sobriety. During the Renaissance arose new educational ideal – physically and esthetically developed personality, capable of independent and useful actions to society. New approaches concerning problem of formation healthy lifestyle was formed in the depths of European philosophical and pedagogical thought in XVIII – beginning of XIX century. At this time was established thought, that unity of physical, mental and social health is the key of society development on the democratic principles.

It was set, that problem of strengthening human health was the subject of attention of foreign figures of scientific and pedagogical thought on the different stages of human development. It was proved, that philosophers, educators, scholars and public figures paid their attention on the fact, that personality's health is the main condition of its physical, mental, spiritual, social welfare.

Keywords: *idea, forming, healthy lifestyle, personality, educational ideal.*

Одержано 13.05.2013, рекомендовано до друку 20.05.2013.